

V tej knjigi smo pedagoški diskurz razumeli mnogo širše od argumentiranja. Na številnih mestih smo omenili in tudi podrobneje razdelali njegovo kontekstualno umeščenost in predvsem t. i. etiko komuniciranja (v katero smo zajeli odnose med sogovorniki, vljudnost, etično podobo, entuziazem itd., skratka t. i. subjektivni vidik). Opozorili smo na temeljno argumentativno naravo jezika samega (kot sistema), na argumentativno sporno in zavajajočo naravo podob (vizualij) in na (pre)številne zmote in napake, na katere lahko naletita sklepanje in argumentacija. Tako celostno pojmovanje pedagoškega diskurza je v *osnovi retorične narave*. Zato je upravičeno in relevantno, da sklenemo s popolnejšo paletto spretnosti in za konec navedemo še nekatere napotke enega najstarejših raziskovalcev pedagoškega govora – Kvintilijana (s katerim smo pravzaprav tudi začeli).

Popolni govornik je po Kvintilijanovem »lahko samo dober človek, zato od njega ne zahtevamo samo izjemne govorniške zmožnosti, ampak tudi vse duševne vrline« (*Inst.1.Pr.9*, prevod Matjaž Babič). S tem Kvintilijan poudarja celovitost in moralno-etično neoporečnost govornika oz. subjektivne vrline ter sposobnosti postavlja ob bok objektivnemu znanju in tehniki govorjenja. Te kriterije naj izpolnjujejo tudi zgledi iz okolja, v katerem bodoči govornik odrašča. Ljudje, ki od malega skrbijo za otroka, naj bi bili v obeh pogledih najboljši, kar se jih da dobiti, meni Kvintilijan. Že pri dojljah naj bi npr. starši upoštevali zlasti »značaj, a tudi govorijo naj pravilno«, kajti »otrok naj se torej niti v najzgodnejšem otroštvu ne nauči govoriti na način, ki bi se ga bilo treba pozneje odvaditi« (prav tam, 1.1.4–5, prevod Matjaž Babič). Starši sami naj bi bili kar se le da visoko izobraženi. Celo *paedagogus* (ki je bil v tistem času varuh in spremljevalec otrok, a primarno ni bil tudi njihov učitelj) bi moral biti zelo izobražen ali pa se vsaj zavedati, da ni izobražen (prav tam, 1.1.8).¹ Kvintilijan torej svetuje visoke standarde izobraženosti odraslih, ki so v stiku z dojenčki in otroki, kar lahko zasledimo tudi v naslednjem citatu:

»Zakaj pa je makedonski kralj Filip želel, naj da njegovemu sinu osnovno izobrazbo Aristotel, največji tedanji filozof, in zakaj je Aristotel to nalogo sprejel? Zato, ker je vedel, da mora šolanje

1 Pedagogi (stgr. pais, paid- = 'otrok'; agogos = 'vodilni, usmerjevalni') so bili v starem Rimu sužnji, ki so skrbeli za majhne otroke (se z njimi igrali, jih vozili na sprehode in izlete ter učili osnovnih pravil vedenja ipd.), medtem ko so starejše otroke spremljali v šolo, na kopališče, v gledališče in na obiske. Včasih so lahko prevzeli tudi naloge osnov opismenjevanja (osnove branja in pisanja), a njihova veliko pomembnejša zadolžitev je bila moralna vzgoja, kar je pomenilo, da so otroke varovali pred morebitnimi kvarnimi vplivi družbe, ko so ti aktivneje pričeli zahajati vanjo.